

УДК 37.091.4(477)

DOI 10.31494/2412-9208-2023-1-2-17-26

**THEORETICAL AND DIDACTIC PRINCIPLES
OF THE PEDAGOGICAL HERITAGE OF M. KORF**

**ТЕОРЕТИКО-ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ
ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ М. КОРФА**

Nadiya SCHERBAKOVA,
PhD in Pedagogy, Associate
Professor

Надія ЩЕРБАКОВА,
кандидат педагогічних наук,
доцент

nadiya030219@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-2419-2150>

Maryna MOSKALENKO,
Degree-Seeking Student

Марина МОСКАЛЕНКО,
здобувачка вищої освіти

moskalenkomarina200@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0009-4196-2234>

*Berdiansk State Pedagogical
University,*

*Бердянський державний
педагогічний університет,*

*✉ 4, Schmidta St., Berdiansk,
Zaporizhzhia oblast, 71100, Ukraine*

*✉ вул. Шмідта, 4, м. Бердянськ,
Запорізька обл., 71100, Україна*

Original manuscript received: August 07, 2023

Revised manuscript accepted: August 30, 2023

ABSTRACT

This article explores the importance of studying the progressive ideas of national educators from the past in the contemporary stage of educational system modernization. Today's education is characterized by significant transformations in its organization and content as a comprehensive system. Such an approach prevents the repetition of mistakes and indicates prospective ways to address urgent tasks within the system of complete general education, with primary schools being its foundational link.

An analysis of scientific and methodological literature reveals that meeting the requirements of the state standard for primary education, which are defined and implemented in practice, yields positive results. However, improvements continue to be made, considering the complex realities of the present.

It has been observed that the process of rebuilding will be more effective if it takes into account the study of the experiences of previous generations of educators in the modern education system. This approach allows for a deeper understanding of their achievements and the creative utilization of their humanistic ideas while organizing the educational process in the new Ukrainian school.

The ideas of M. Korf, as a continuator of K. Ushinsky's pedagogical views, align in many ways with the objectives addressed by the contemporary primary school. Nevertheless, they require timely reassessment in connection with the issues of developmental and competency-based learning, which are key elements in normative state documents on education.

The theoretical and methodological principles of the pedagogical experience of the 19th-century national figure, Mykola Korf, have been studied, including his textbooks,

methodological developments, articles in the press, reports on teachers' congresses, etc. It is determined that all of his organizational, practical, and methodological work was a vivid example of the necessity for decisive creation of new directions in organizing the educational process, considering the trends in societal development.

The theoretical and applied activities, as well as the pedagogical and enlightening ideas of M. Korff, became a defining component and characteristic feature of the Ukrainian pedagogical system.

Keywords: *zemstvo primary school, developmental learning, teacher's professional training, pedagogical legacy of M. Korff.*

Вступ. Дослідження сучасних науковців (Н. Андрійчук, Л. Задорожня-Княгицька, М. Левківський, Е. Лещенко, Л. Медвідь, С. Саяпіна та ін.) свідчить про те, що важливим напрямом модернізації системи освіти є вивчення прогресивних ідей вітчизняних педагогів минулого. Ретроспективний аналіз педагогічного досвіду видатних діячів у галузі освіти того часу (М. Корф, М. Пирогов, С. Русова, К. Ушинський та ін.) доводить важливість запропонованих ними ідей, які створили засади перебудови навчально-виховного процесу в другій половині XIX на початку XX століття, а також мають значення для реформування сучасної освіти в Україні.

Одним із яскравих представників цієї плеяди педагогів є Микола Олександрович Корф, теоретико-дидактична спадщина якого сучасними науковцями розглядається як зразок єдності теорії і практики в освітньому процесі початкової школи. Значення спадщини М. Корфа для сучасної освіти розкривається в роботах М. Антощак, В. Вихрущ, В. Жилінського, І. Кушніренка, В. Мосіяшенко, В. Павленко, О. Попельнюх та ін. Учені у своїх наукових розвідках підкреслюють значущість педагогічної спадщини М. Корфа для розвитку національної української школи та педагогічної думки. Уся його організаційна, практична, методична праця була яскравим зразком необхідності рішучого створення нових напрямів у організації освітнього процесу з урахуванням тенденцій у розвитку суспільства.

Мета статті – проаналізувати становлення особистості М. Корфа як організатора освітнього процесу в земських школах та висвітлити значущість його теоретико-дидактичного внеску в систему початкової освіти в Україні.

Методи та методики дослідження: персоналістично-біографічний з метою дослідження педагогічної та просвітницької діяльності М. Корфа; ретроспективний, логіко-аналітичний, порівняльний аналіз педагогічного доробку М. Корфа з метою вивчення його перспективних поглядів щодо перебудови діяльності земських шкіл кінця XIX початку XX століття; системний опис явищ, процесів і фактів у творчості педагога з метою визначення та обґрунтування сутності освітнього процесу в земській школі.

Результати та дискусії. Проблема вивчення досвіду минулого є особливо актуальною на сучасному етапі. Адже сьогодні

характеризується масштабними перетвореннями в організації та змісті освіти як цілісної системи. Такий підхід попереджає повторення помилок, підказує шляхи перспективного вирішення нагальних завдань у системі повної загальної освіти, першою ланкою якої є початкова школа. Аналіз науковцями виконання вимог державного стандарту початкової школи доводить, що визначені та впроваджені в практику напрями реформування, мають позитивні результати. Але удосконалення відбувається і відбуватиметься з урахуванням складних реалій сьогодення.

Процес перебудови ефективніше здійснюватиметься за умови врахування результатів вивчення досвіду попередніх поколінь педагогів у сучасній системі освіти. Такий підхід дозволяє глибше осмислити їх досягнення та творчо використовувати запропоновані гуманістичні ідеї під час організації освітнього процесу в Новій українській школі.

Сутність та зміст визначених ідей представлено в основних державних документах про освіту: Концепція Нової української школи (2016), Закон України «Про освіту» (2017), Державний стандарт початкової освіти (2018). У них увага акцентується на відповідальному ставленні до змісту, форм і методів організації освітнього процесу, які відповідають віковим та особистісним потребам школярів і мають практичну спрямованість.

Ідеї М. Корфа як продовжувача педагогічних поглядів К. Ушинського багато в чому суголосні із тими завданнями, які вирішує сучасна початкова школа. Вони розглядаються в науці як фундамент, на якому розробляються нові ідеї для вдосконалення освітнього процесу в сучасній освіті.

Микола Олександрович Корф прожив коротке, але плідне життя, зробив значний внесок в розвиток української педагогічної науки і практики.

Початок його педагогічної діяльності починається з того часу, як його було обрано спочатку членом, а потім головою повітової училищної ради. Аналіз життєвої та творчої діяльності цього періоду свідчить про те, що він самовіддано виконував свої обов'язки, глибоко вивчав питання, пов'язані з організацією навчання сільських дітей. Для цього особисто здійснював поїздки в різні села й виявив, що ця проблема перебуває в глибокому занепаді. Зокрема, як свідчать звіти педагога, на початку його діяльності на посаді голови Олександрівської училищної ради було виявлено, що формально (на папері) зафіксовано близько 40 приходських, державних сільських, німецьких, грецьких і козацьких шкіл. Хоча дійсно, як побачив Микола Корф, їх було значно менше. Вивчення особливостей організації навчання в школах показало, що результати їх роботи були незадовільними: діти навчались упродовж кількох років і при цьому не мали навіть елементарних знань та умінь [4].

Микола Олександрович звертав увагу на нерациональне використання коштів, виділених на освіту. Свої висновки підтверджував конкретними прикладами. Так, він писав, що на одну школу упродовж

тринадцяти років було витрачено чотири тисячі рублів, а дітей, які навчались грамоті за цей час, було лише п'ять осіб. Тобто, Микола Корф робить висновок, що витрати були великими, а результати навчання не відповідали їм.

Звичайно, така ситуація турбувала Миколу Олександровича, який щиро вболівав за долю простого народу. Тому він ґрунтовно вивчає праці провідних педагогів того часу щодо якісної організації дидактичного процесу в школах і починає розробляти шляхи покращення народної освіти. Оскільки на той час не було конкретних розробок для організації навчального процесу в земських школах, М. Корф створює цю систему самостійно. Для цього розробляє нову структуру школи, приділяє увагу формам та методам роботи вчителя з учнями, удосконалює зміст, використовуючи роботи К. Ушинського («Рідне слово») та власні методичні розроблення.

Теоретико-дидактична система організації навчального процесу в земських школах, на думку М. Корфа, мала спиратись на реалізацію дидактичних принципів: розвивальний характер навчання, осмисленість, ініціативність, самостійність учнів у цьому процесі, урахування вікових та індивідуальних особливостей школярів. Реалізація цих принципів передбачала опору на такі правила: не вимагати від дітей заучувати матеріал без розуміння; забезпечувати доступність у навчанні; не звільняти дітей від самостійного обдумування; не залишати учнів без допомоги; у навчанні йти вперед, спиратись на вивчений матеріал.

У методиці М. Корфа важливим було впровадження в освітній процес форм та методів розвивального навчання. Розкриваючи основну сутність та мету розвивального навчання, він приділяв увагу логічному та чіткому розподілу навчального матеріалу, його послідовному викладенню, що полегшує як передачу, так і засвоєння виучуваного.

Микола Олександрович доводив важливість і необхідність надання учням можливості самостійно працювати під час навчання. У земських школах, організованих М. Корфом, самостійні роботи були одним із ефективних методів розвивального навчання. Педагог був переконаний, що вони активізують розумовий розвиток учнів, формують спостережливість, вчать послідовно викладати свої думки, допомагають закріпленню отриманих знань.

В основі дидактичної системи була робота з підручником. Початок цієї роботи в земських школах, створених М. Корфом, був пов'язаний з використанням підручника К. Ушинського «Рідне слово». Під час відвідування шкіл М. Корф завжди ретельно вивчав, як саме організовується робота учнів з підручником. Для нього було важливо, щоб процес засвоєння знань був осмисленим і результативним.

З метою вдосконалення процесу навчання М. Корф розробив власний підручник «Наш друг», зміст і методи роботи з яким сприяли інтелектуальному розвитку учнів: мисленню, самостійному сприйняттю і відтворенню отриманих знань у практичній навчальній діяльності.

Важливим підґрунтям дидактичної системи М. Корфа було акцентування уваги на взаємозв'язку теоретичних знань з практичними діями сільських дітей. Він розумів, що навчання може бути цікавим і активним лише тоді, коли має практичну спрямованість. Саме це, на думку педагога, спонукає дитину на обов'язкове досягнення результату.

Аналіз підручника «Наш друг» М. Корфа показує, що в його методиці важливим було поєднання читання й письмової роботи. У підручнику після кожного тексту для читання пропонувались вправи, які учні мали виконувати письмово, доки вчитель був зайнятий з іншим класом. Їхньою метою було навчання дитини «розумно викладати свою думку на папері», а також вмінню грамотно писати [3:25]. У підручнику пропонувались такі види завдань: списування; короткий письмовий переказ; опис предмета або тварини; відповіді на запитання; граматичні завдання та ін. Наприклад, після тексту для читання «Завдяки чому тепло на вулиці і в кімнаті» пропонувались такі завдання: «Опишіть свою піч у такому порядку: а) що це таке? б) форма і якість; в) частини; г) для чого вона служить?»

Випишіть із статті а) назви предметів штучних і б) назви предметів природних» [3:77–78].

Завдання, які учні виконували після прочитання текстів, М. Корф називав «розумними вправами» і надавав їм великого значення. В основному вони були спрямовані на розвиток умінь порівняння та класифікації. Під кожною статтею перераховувалися предмети, пов'язані з її змістом. Так, під текстом «Завдяки чому тепло на вулиці і в кімнаті» пропонувались такі ключові слова, згруповані за їх змістом: частини будівлі: (фундамент, дах, стеля, підлога, піч); частини печі (стіни, колодязі, труба, дверцята); частини стіни (вікна, двері, підвіконня) [3:77]. Ці завдання дозволяли розвивати навички класифікації, поєднання та встановлення зв'язків між окремими частинами і предмета в цілому.

Значне місце в підручнику «Наш друг» відводилось статтям на порівняння: «Корова та вівця», «Молоко і вода», «Ворона та сорока», «Пісок та глина» та ін. Зокрема, порівнюючи такі поняття, як корова та вівця, визначалась їх подібність та відмінність. У кінці автор акцентував увагу на такому важливому для розвитку мислення дитини методі, як порівняння: «Отже, є різниця між коровою і вівцею, є і схожість між ними. Для того, щоб визначити схожість і визначити відмінність, тобто порівняти корову з вівцею, потрібно уважно розглянути їх і пригадати те, що ми вже дізналися про них із книги» [3:56–57]. М. Корф передбачав і наголошував у вступному слові до підручника на тому, що завдяки організації роботи учнів із такими статтями вони поступово вчитимуться порівнювати та робити висновки. Отримані знання надавали можливість учням порівнювати предмети і явища інших класів, отже, школярі опановували процесом порівняння і могли використовувати набутий досвід не тільки під час навчання, але й у повсякденному житті.

На переконання Миколи Олександровича, такі різноманітні завдання треба було виконувати поступово, не поспішаючи, орієнтуючись на кінцевий результат. При цьому важливого значення він надавав методиці організації повторення.

Під кожним текстом автор підручника пропонував запитання для бесіди. Відповідаючи на них, учні вчилися усвідомлено читати, аналізувати і характеризувати особливості предметів і явищ, з якими вони ознайомлювались, установлювати зв'язок між ними і навколишнім середовищем. Пропоновані запитання поділялись на 2 категорії: аналітичні – називають предмет і пропонують дитині визначити його ознаку; синтетичні – перераховують ознаки, не називаючи предмета, і спрямовують мислення учнів на відтворення предмета за його ознаками.

Микола Олександрович Корф був переконаним, що реалізувати цю теоретико-дидактичну систему можна лише тоді, коли вчителі, які працюватимуть у школі, матимуть якісну професійну підготовку.

М Корф прагнув докорінно змінити становище народного вчителя на селі. Він розумів, що для цього, по-перше, необхідно забезпечити якісне матеріальне оснащення шкіл, підвищити платню та поліпшити умови життя освітан. По-друге, розробляв систему підвищення рівня кваліфікації вчительства, добивався підготовки нових кадрів учителів-наставників.

Як указують дослідники педагогічної спадщини М. Корфа (М. Антощак, Е. Лещенко, С. Саяпіна, Т. Щетина та ін.), він наполягав на створенні єдиної системи підготовки вчителів, яка мала включати широку мережу вчительських семінарій. Для цього розробляв теоретико-методичні засади, характеризував вимоги до особистості вчителя. Таку логіку та зміст роботи вчительських семінарій М. Корф розкрив у працях: «Земські вчительські семінарії», «Учительська семінарія», «Наші шкільні справи» та ін.

Микола Олександрович обґрунтував необхідність створення навчальної програми, за якою будуть працювати вчителі, і самостійно розробив. У ній визначив основні навчальні предмети та методику їх викладання на уроці. Також педагог сформулював чіткі рекомендації для вчителів щодо раціонального проведення уроку в однокласній земській школі. Він зазначав, що одночасна робота вчителя з трьома класами є складною навіть для спеціально підготовленого та досвідченого педагога. Щоб урок був вдалим, необхідно організувати правильне керівництво діяльністю учнів кожного класу, а також їх спільною роботою.

Крім практичних порад та рекомендацій, М. Корф організував з'їзди вчителів. На них обговорювалися педагогічні питання, і народні вчителі мали можливість спілкуватись із колегами.

Як зазначають дослідники життєдіяльності М. Корфа (М. Антощак, В. Жилінський, В. Морозюк, І. Кушніренко та ін.), перші з'їзди вчителів відбулися у 1867, 1868, 1869 роках. Їх Микола Олександрович проводив у своєму маєтку в с. Нескучному.

А в 1870 році, як вказують І. Кушніренко, В. Желінський та ін., М. Корф влаштував учительський з'їзд у с. Гуляйполе. Цей з'їзд проводився за задалегідь складеною Миколою Олександровичем програмою, і на ньому були присутніми 48 учителів, опікуни шкіл, інспектор народних училищ Катеринославської губернії, голова Олександрівської повітової управи, члени повітової училищної ради [4].

З'їзд тривав чотири з половиною дні. До нього велася попередня підготовка. Під керівництвом М. Корфа окремі вчителі готували показові уроки. На з'їзді було проведено одинадцять зразкових уроків за навчальними програмами народної школи. Кожен урок змістовно обговорювався учасниками з'їзду. Такий підхід знайомив з перспективним досвідом учителів.

Поступово вчительські з'їзди привернули увагу всіх прогресивних представників держави. І на них почали приїждити педагоги з усіх куточків країни.

Висновки. Як бачимо, одним із ключових завдань, на думку Миколи Корфа, була підготовка такого вчителя, який міг би задовольнити потреби дитини й забезпечити її повноцінний розвиток, на що спрямовувалась вся його педагогічна діяльність, теоретичні напрацювання, підручники й посібники, розроблені програми. Микола Олександрович був переконаний – без перебудови всієї системи підготовки вчителя, створення нової школи не можливе.

Основна мета такої школи («корфівська тризимка») полягала в підготовці дітей до життя в соціальному середовищі, в конкретному суспільстві. Для цього необхідно всебічно розвивати учнів початкової школи та вдосконалювати їх навчання. Ця мета перегукується з основними положеннями сучасних державних документів про освіту. Незмінно важливим залишається такий підхід і в XXI столітті., адже саме гуманістичні та демократичні тенденції розвитку українського суспільства зумовлюють ті зміни пріоритетних цінностей, які відбуваються сьогодні. І саме критичне використання практичного досвіду минулого має важливе значення в цьому процесі. Ідеї, запропоновані М. Корфом, були інноваційні для часу, в якому він жив, і не втратили своєї актуальності до сьогодні.

Література

1. Антошак М. Духовний концепт спадщини М. О. Корфа: історико-педагогічний аспект. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки: зб. наук. пр.* Вип. 2. Бердянськ: БДПУ, 2018. Вип. 2. С. 20-30. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nzbdpu_2018_2_4 (дата звернення: 20.07.2023).

2. Гриневич Л. Концептуальні ідеї реформи «Нова українська школа» у світлі української педагогічної думки. *Український Педагогічний журнал*. 2023. № 4. С. 98–111. URL : <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/63> (дата звернення: 20.07.2023).

3. Корф Н. А. Наш друг: Книга для чтения учащихся в школе и дома, руководство к начальному обучению родному языку. Санктпетербург.: Изд. Д. С. Кожанчикова, 1871. 360 с.

4. Кушніренко І. К., Жилінський В. М. Напівзабуті імена: сторінки життя і творчості М. О. Корфа та І. І. Рачинського. Запоріжжя: Дніпровський металург, 2004. 118 с.

5. Лещенко Е. В. Проблема особистості вчителя в педагогічній спадщині М. О. Корфа. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. Серія: Педагогічні науки. 2016. № 1. URL: <https://ped-journal.cdu.edu.ua/article/view/977> (дата звернення: 20.07.2023).

6. Павленко В. В. Педагогічні ідеї М. Корфа щодо розвивального навчання в школі. *Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном: зб. наук. праць*. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 359–365. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/12526/1/10.pdf> (дата звернення: 20.07.2023).

7. Саяпіна С. Погляди Миколи Корфа на систему підготовки й перепідготовки вчителів (II пол. XIX ст.). *Історико-педагогічний альманах*. Вип. 2. 2007. С. 74-78. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=ipa_2007_2_12 (дата звернення: 20.07.2023).

8. Севоднева К. О. З історії розвитку земських шкіл як основи народної освіти в запорізькому краї. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій загальноосвітній школі*. 2016. Вип. 50 (103). С. 36–41. URL: <http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2016/50/2016.pdf> (дата звернення: 20.07.2023).

9. Щетина Т. П. Роль Миколи Корфа у розвитку початкової освіти на півдні України. *Вісник Черкаського університету*. Серія: Педагогічні науки. 2018. Вип. № 17. С. 67–70. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/adminojs.+67-70.pdf> (дата звернення: 20.07.2023).

10. Holub O., Lesik A., Shcherbakova N., Serhiyenko S. The Heritage of the Progressive Ukrainian educators of the Northern Azov Region (the Second Half of the 19th Century). *Journal of History Culture and Art Research*. Vol. 8 (3), September, 2019. P. 201–208. URL: <http://kutaksam.karabuk.edu.tr/index.php/ilk/article/view/2175> (дата звернення: 20.07.2023).

References

1. Antoshchak, M. (2018) Duhovnij koncept spadshini M. O. Korfa: istoriko-pedagogichnij aspekt [The spiritual concept of the heritage of M. O. Korf: historical and pedagogical aspect]. *Naukovi zapiski Berdyanskogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu*. Seria: Pedagogichni nauky – Scientific notes of Berdyansk State Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences: coll. of scient. works, 2, 20-30. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nzbdpu_2018_2_4 [in Ukrainian].

2. Hrynevych, L. (2023). Konceptualni ideyi reformi «Nova ukraïnska shkola» u svitli ukraïnskoyi pedagogichnoyi dumki [Conceptual ideas of the «New Ukrainian School» reform in the light of Ukrainian pedagogical thought]. *Ukraiïnskij pedagogichnij zhurnal – Ukrainian Pedagogical Journal*, 4, 98–111. Retrieved from: <https://uej-undip.org.ua/index.php/journal/article/view/63> [in Ukrainian].

3. Korf, N. A. (1871). Nash drug: Kniga dlya chteniya uchashihsya v shkole i doma, rukovodstvo k nachalnomu obucheniyu rodnomu yazyku [Our friend: A book for students to read at school and at home, a guide to initial native language training]. Saint Petersburg: D. S. Kozhanchikov Publishing House. [in Russian].

4. Kushnirenko, I. K., Zhylynskyi, V. M. (2004). Napivzabuti imena: storinky zhittya i tvorchosti M. O. Korfa ta I. I. Rachinskogo [Half-forgotten names: pages of the life and work of M. O. Korf and I. I. Rachinskyi. Dniprovskiy metalurh. [in Ukrainian].

5. Leshchenko, E. V. (2016). Problema osobistosti vchytelya v pedagogichnij spadshini M. O. Korfa [The problem of the teacher's individuality in the pedagogical heritage of M. O. Korf]. Visnik Cherkaskogo nacionalnogo universitetu imeni Bogdana Hmelnickogo. Seriya: Pedagogichni nauki – Bulletin of the Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytsky. Series: Pedagogical sciences, 1. Retrieved from : <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/977> [in Ukrainian].

6. Pavlenko, V. V. (2014). Pedagogichni ideyi M. Korfa shodo rozvivalnogo navchannya v shkoli [Pedagogical ideas of M. Korf for developmental education in schools]. Modernizatsiya vishoyi osviti v Ukraini ta za kordonom : zbirnik naukovih prac – Modernization of higher education in Ukraine and abroad, collection of scient. works. Zhytomyr : State University named after I. Franko, 359–365. Retrieved from : <http://eprints.zu.edu.ua/12526/1/10.pdf> [in Ukrainian].

7. Saiapina, S. (2007). Poglyadi Mikoli Korfa na sistemu pidgotovki j perepidgotovki vчителiv (II pol. XIX st.). [Mykola Korf's views on the system of training and retraining of teachers (second half of the 19th century)]. Istoriko-pedagogichnij almanah – Historical and pedagogical almanac, 74–78. Retrieved from : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP meta&C21COM=S&2 S21P03=FILA=&2 S21STR=lpa_2007_2_12 [in Ukrainian].

8. Sievodnieva, K. O. (2016). Z istoriyi rozvitku zemskih shkil yak osnovi narodnoyi osviti v zaporizkomu kraji [From the history of the development of zemstvo schools as the basis of public education in the Zaporozhye region]. Pedagogika formuvannya tvorchoyi osobistosti u vishij zagalnoosvitnij shkoli –Pedagogy of the formation of a creative personality in a higher secondary school, 50 (103), 36–41. Retrieved from : http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2016/50/50_2016.pdf [in Ukrainian].

9. Shchetyna, T. P. (2018). Rol Mikoli Korfa u rozvitku pochatkovoyi osviti na pivdni Ukraini [The role of Mykola Korf in the development of primary education in the south of Ukraine]. Visnik Cherkaskogo universitetu. Seriya: Pedahohichni nauky – Bulletin of Cherkasy University. Pedagogical science series, 17, 67–70. Retrieved from : <file:///C:/Users/User/Downloads/adminojs.+67-70.pdf> [in Ukrainian].

10. Holub, O., Shcherbakova, N., Lesik, A., Serhiyenko, S. (2019). *The Heritage of the Progressive Ukrainian educators of the Northern Azov Region (the Second Half of the 19th Century)*. Journal of History Culture and Art Research, 8 (3), 201–208. Retrieved from : <http://kutaksam.karabuk.edu.tr/index.php/ilk/article/view/2175> [in English].

АНОТАЦІЯ

У статті розкривається доцільність дослідження прогресивних ідей вітчизняних педагогів минулого на сучасному етапі модернізації системи освіти. Адже сьогодення характеризується масштабними перетвореннями в організації та змісті освіти як цілісної системи. Такий підхід попереджає повторення помилок, підказує шляхи перспективного вирішення нагальних завдань в системі повної загальної освіти, першою ланкою якої є початкова школа.

Аналіз науково-методичної літератури показав, що виконання вимог державного стандарту початкової освіти, які визначені і впроваджені в практику, мають позитивні результати. Але вдосконалення відбувається і відбуватиметься з урахуванням складних реалій сьогодення.

Прослідковано, що процес перебудови ефективніше здійснюватиметься за умови врахування вивчення досвіду попередніх поколінь педагогів у сучасній системі освіти. Такий підхід дозволяє глибше осмислити їх досягнення та творчо використовувати запропоновані гуманістичні ідеї під час організації освітнього процесу в новій українській школі.

Ідеї М. Корфа, як продовжувача педагогічних поглядів К. Ушинського, багато в чому суголосні із тими завданнями, які вирішує сучасна початкова школа. Але вони потребують відповідного своєчасного переосмислення у зв'язку з проблемами розвивального та компетентнісного навчання, які є ключовими в нормативних державних документах про освіту.

Вивчено теоретико-методичні засади педагогічного досвіду вітчизняного діяча другої половини ХІХ ст. Миколи Корфа, яка представлена його підручниками, методичними розробками, статтями в періодичній пресі, звітами про вчительські з'їзди тощо.

Визначено, що вся його організаційна, практична, методична праця була яскравим зразком необхідності рішучого створення нових напрямів у організації освітнього процесу з урахуванням тенденцій у розвитку суспільства.

Теоретико-прикладна діяльність, педагогічні й просвітницькі ідеї М. Корфа стали визначальним складником і характерологічною рисою української педагогічної системи.

Ключові слова: земська початкова школа, розвивальне навчання, професійна підготовка вчителя, педагогічна спадщина М. Корфа.